

MEMOQ.1

DEELRAPPORT 1

METHODOLOGISCH RAAMWERK

Meten en Monitoren van de Kwaliteit in de Kinderopvang
van baby's en peuters: de wetenschappelijke éénmeting.

COLOFON

MeMoQ.1 (Meten en Monitoren van de Kwaliteit in de Kinderopvang van baby's en peuters: de wetenschappelijke éénmeting) is een gezamenlijk onderzoeksproject van de Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek van de Universiteit Gent en van het Expertisecentrum Ervarengericht Onderwijs en de Onderzoekseenheid Gezins- en orthopedagogiek aan de KU Leuven in opdracht van het Agentschap Opgroeien.

Promotoren: Prof. dr. Michel Vandenbroeck (UGent) en Prof. dr. Karla Van Leeuwen (KU Leuven)

Onderzoeksleiding: dr. Jochen Devlieghere (UGent) en Bart Declercq (KU Leuven)

Observatoren: Darlien Smith, Laura De Pré en Lobke Van Lombergen (UGent); Emilie Van Besouw, Dorien Dams, Shana Hollander en Bart Declercq (KU Leuven)

Data-analyse: dr. Ines Devlieger

Wetenschappelijk advies: Prof. dr. Pauline Slot (Universiteit Utrecht)

Stuurgroep: Diederik Vancoppenolle (Agentschap Opgroeien), Christèle Van Nieuwenhuyzen (Agentschap Opgroeien), Dieter Van Hecke (Agentschap Opgroeien), Bart Reel (Agentschap Opgroeien), Els Maenhout (Zorginspectie) en Mady Cochet (Zorginspectie).

Klankbordgroep: Ann De Smaele (VVSG), Hilde Van Rie (VVSG), Lisa Degrève (Helan), Nathalie Nzekauria (i-mens), Lies Platteau (Infano), Wilfried Neutjens (Infano), Annelies Roelandt (VCOK), Fien Lannoye (Stad Gent), Mieke Coulebier (Unieko), Archiel Vancipperle (Agentschap Opgroeien), Mieke Daems (Mentes), Hester Hulpia (VBJK), Leen Ackaert (Kinderrechtencommissariaat), Delphine Lambrecht (Felies), Olivia De Sutter (Vlaamse Gemeenschapscommissie), Saar Lambrechts (Netwerk tegen Armoede), Annick Schoups (Stad Antwerpen), Barbara Devos (Vlaams Welzijnsverbond)

Er zijn 7 rapporten die deel uitmaken van de rapportage over MeMoQ.1:

1. Syntheserapport: de pedagogische kwaliteit van de Vlaamse kinderopvang
2. Deelrapport 1: Methodologisch raamwerk
3. Deelrapport 2: Welbevinden en Betrokkenheid
4. Deelrapport 3: Emotionele, Educatieve ondersteuning en Groepssocialisatie
5. Deelrapport 4: Omgeving
6. Deelrapport 5: Contextvariabelen
7. Deelrapport 6: Ouderbevraging

© 2024 Opgroeien – UGent – KU Leuven

Uit deze uitgave mag vrij geciteerd worden voor niet commerciële doeleinden op voorwaarde van correcte bronvermelding. Die is:

Devlieghere, J.; Vandenbroeck, M.; Van Leeuwen, K. & Declercq B. (2024). De pedagogische kwaliteit van de Vlaamse kinderopvang. *De MeMoQ.1-meting. Deelrapport 1: Methodologisch Raamwerk*. Gent-Leuven: UGent – KU Leuven.

INHOUDSOPGAVE

Colofon	1
Inhoudsopgave	2
Lijst tabellen	3
1 Inleiding	4
2 Het wetenschappelijke instrumentarium	4
2.1 <i>Theoretische situering</i>	4
2.2 <i>Het ontwerpproces</i>	5
2.3 <i>De observatie-instrumenten</i>	6
2.4 <i>Wijzigingen tegenover de wetenschappelijke nulmeting</i>	14
3 De steekproef	16
3.1 <i>Protocol van steekproeftrekking</i>	16
3.2 <i>Protocol van contactname</i>	18
3.3 <i>Protocol ‘ontoelaatbare situaties’</i>	21
3.4 <i>Responsgraad</i>	21
3.5 <i>Representativiteit steekproef</i>	25
3.6 <i>Berekening en weging van de scores</i>	26
4 Tijdslijn	28
5 Data-analyse	28
5.1 <i>Correlatiematrix</i>	29

LIJST TABELLEN

Tabel 1: Opbouw van de CLASS Infant	8
Tabel 2: Opbouw van de CLASS Toddler	9
Tabel 3: Schema voormiddagobservatie in horizontale groep met een meerderheid baby's (< 18 maand)	9
Tabel 4: Schema voormiddagobservatie in horizontale groep met een meerderheid peuters (> 18 maand)	9
Tabel 5: Schema voormiddagobservatie in verticale groep met een meerderheid baby's (< 18 maand)	9
Tabel 6: Schema voormiddagobservatie in verticale groep met een meerderheid peuters (> 18 maand)	10
Tabel 7: Opbouw van de beoordelingsschaal	12
Tabel 8: Overzicht steekproefselectie wetenschappelijk éénmeting	22
Tabel 9: Overzicht responsgraad per opvangtype wetenschappelijke éénmeting (absolute cijfers)	22
Tabel 10: Overzicht responsgraad per opvangtype wetenschappelijke éénmeting (percentages)	23
Tabel 11: Overzicht type onmogelijkheden per opvangtype wetenschappelijke éénmeting	23
Tabel 12: Responsgraad contextvragenlijst ingedeeld naar gezinsopvang en groepsopvang	24
Tabel 13: Responsgraad contextvragenlijst ingedeeld naar opvangtype wetenschappelijke éénmeting	24
Tabel 14: Responsgraad oudervragenlijst wetenschappelijke nulmeting en wetenschappelijke éénmeting	25
Tabel 15: Weging Welbevinden en Betrokkenheid	27
Tabel 16: Weging Class Infant	27
Tabel 17: Weging Class Toddler	27
Tabel 18: Weging Omgevingschaal	28
Tabel 19: Correlaties tussen de domeinen	29

1 INLEIDING

In het voorliggend deelrapport beschrijven we de methodologische keuzes die de wetenschappelijke éénmeting onderbouwen en aansturen. We verantwoorden deze keuzes door uit te leggen waarom proceskwaliteit en structurele kwaliteit belangrijke concepten zijn in het meten van de pedagogische kwaliteit van de kinderopvang waarna we het wetenschappelijk instrumentarium, de steekproef, tijdslijn en de analysemethodieken van de wetenschappelijke éénmeting beschrijven.

2 HET WETENSCHAPPELIJKE INSTRUMENTARIUM

2.1 Theoretische situering

Tussen 2013 en 2016 werd voor de eerste maal in Vlaanderen de pedagogische kwaliteit in de kinderopvang van baby's en peuters in Vlaanderen gemeten en gemonitord. Dit project kreeg de naam MeMoQ en had vier doelstellingen waaronder (1) het ontwikkelen van een pedagogisch raamwerk, (2) het ontwikkelen van een wetenschappelijk instrumentarium om pedagogische kwaliteit te meten en hiermee een wetenschappelijke nulmeting uit te voeren, (3) het ontwikkelen van een monitoringinstrument en (4) het ontwikkelen van een zelfevaluatieinstrument. Van september 2015 tot en met april 2016 werden in Vlaanderen 400 leefgroepen geobserveerd, en werden de verantwoordelijken van deze locaties en de ouders met een kind in die opvanglocaties bevraagd aan de hand van vragenlijsten.

2.1.1 Focus op proceskwaliteit

Tijdens het MeMoQ-onderzoek werd de nadruk gelegd op het meten van proceskwaliteit, structurele factoren die mogelijks een invloed kunnen hebben op de pedagogische kwaliteit en op de visie en ervaringen van ouders. Deze lijn wordt integraal doorgetrokken in de wetenschappelijke éénmeting (MeMoQ.1). Daar zijn verschillende redenen voor.

Het meten van proceskwaliteit verwijst namelijk naar de kern van de pedagogische kwaliteit: wat kinderen daadwerkelijk ervaren en wat daar rechtstreeks een invloed op uitoefent. Het is ook wat internationaal als de kern van de pedagogische kwaliteit omschreven wordt¹, onder meer door de OESO². De proceskwaliteit wordt in kaart gebracht via observatie van de beleving van kinderen, de interacties tussen de volwassenen en kinderen en tussen kinderen onderling en de kwaliteit van de omgeving, waarover later meer.

2.1.2 Relatie met structurele kenmerken

Tegelijk blijft het belangrijk om de relaties na te gaan tussen deze proceskwaliteit en de structurele kenmerken. Internationaal onderzoek naar de relatie tussen structurele kwaliteitskenmerken en proceskwaliteit is vooralsnog schaars en weinig eenduidig³. We beschouwen daarom in deze studie de structurele kwaliteitskenmerken als “onafhankelijke variabelen” die de proceskwaliteit al dan niet beïnvloeden. Om die structurele

kwaliteitskenmerken in kaart te brengen, werken we met een vragenlijst voor de verantwoordelijken en met observaties.

Het pedagogisch raamwerk voor de kinderopvang van baby's en peuters specificeert ook dat de kinderopvang belangrijke functies vervult naar de ouders. Daarom moet een kwaliteitsmeting altijd het perspectief van ouders bevatten.

De nadruk ligt en lag, op de feitelijke speel-, leef- en leeromgeving van kinderen: het welbevinden en betrokkenheid, de interacties (emotionele en educatieve ondersteuning), de omgeving (indeling en inrichting van ruimtes, de organisatie en de diversiteit) en de relatie met de ouders. Om dit in beeld te brengen, werd tijdens het MeMoQ-onderzoek een instrumentarium ontwikkeld dat aan een aantal belangrijke vereisten moest voldoen:

- Wetenschappelijk betrouwbaar en valide zijn;
- Afgestemd zijn op internationale standaarden en in de mate van het mogelijke op bestaande internationaal gevalideerde instrumenten, om vergelijkbaarheid met andere landen mogelijk te maken;
- Afgestemd zijn op het pedagogische raamwerk;
- Afgestemd zijn op de realiteit van de Vlaamse en de Brusselse kinderopvang;
- Bruikbaar zijn in verschillende vormen van (gezins- en groepsgerichte) kinderopvang;
- Gericht zijn op variabelen die zowel het niveau van het proces (interactie en kindperspectief i.e. welbevinden en betrokkenheid), als van de pedagogische condities en van de opvanglocatie als organisatie bestrijken;
- Een uitdrukkelijke plaats geven aan de beleving en de betekenisverlening van de ouders en hun participatie aan de opvang;
- Rekening houden met sociale aspecten zoals de sociale functie van de kinderopvang en de diversiteit;
- Aandacht hebben voor een goed kosten/baten evenwicht met het oog op het periodiek meten van de kwaliteit.

2.2 Het ontwerpproces

Bij de wetenschappelijke éénmeting werd, met uitzondering van de in 2.4 aangebrachte uitbreidingen en verfijningen, hetzelfde instrumentarium gehanteerd als in de wetenschappelijke nulmeting omdat dit instrumentarium aan alle voornoemde voorwaarden voldeed en we op die manier een vergelijking kunnen maken tussen de wetenschappelijke nulmeting en de wetenschappelijke éénmeting. Er werd een stuurgroep en een externe en interne klankbordgroep geïnstalleerd om de actualisaties van het instrumentarium te bespreken.

De **stuurgroep** bestond uit de opdrachtgever (Opgroeien) met vertegenwoordiging door Diederik Vancoppenolle (Voorzitter), Christele Van Nieuwenhuyzen en Bart Reel. Els Maenhout en Mady Cochet van Zorginspectie, en het onderzoeksteam van de wetenschappelijke éénmeting.

De **externe klankbordgroep** bestond uit een vertegenwoordiging van de opdrachtgever (Opgroeien), het MeMoQ.1 onderzoeksteam, VVSG, Helan, I-mens, Infano, VCOK, Stad Gent, Unieko, Mentos, VBJK, Kinderrechtencommissariaat, VGC, Netwerk tegen Armoede, Stad Antwerpen, SOM, Vlaams Welzijnsverbond, Ferm, Gezinsbond, VOKA, Gemeenschapsonderwijs, Katholiek Onderwijs en Federatie Kinderopvang.

De **interne klankbordgroep** bestond uit het onderzoeksteam van de wetenschappelijke éénmeting, aangevuld met dr. Ines Devlieger als data-analist en Prof. dr. Pauline Slot (Universiteit Utrecht) als data-consultant.

2.3 De observatie-instrumenten

2.3.1 Welbevinden en Betrokkenheid

2.3.1.1 Beschrijving

De domeinen welbevinden en de betrokkenheid van de kinderen worden geobserveerd met behulp van de Leuvense schalen voor Welbevinden en Betrokkenheid, zoals die onder andere in het ZiKo-instrument gebruikt worden.

Voor welbevinden gebruiken we een vijfpuntenschaal:

Score 1 =	uitgesproken laag welbevinden
Score 2 =	laag welbevinden
Score 3 =	neutraal – matig welbevinden
Score 4 =	hoog welbevinden
Score 5 =	uitgesproken hoog welbevinden

Voor betrokkenheid ziet die er als volgt uit:

Score 1 =	geen activiteit
Score 2 =	vaak onderbroken activiteit
Score 3 =	activiteit zonder intensiteit
Score 4 =	activiteit met intense momenten
Score 5 =	ononderbroken intense activiteit

Bij de scoring kunnen ook tussenwaarden (1,5; 2,5; 3,5; 4,5) gegeven worden. De scoring van welbevinden en betrokkenheid gebeurt zodoende op een 9-puntenschaal.

2.3.1.2 Observatie en beoordeling van welbevinden en betrokkenheid

Welbevinden en betrokkenheid werden gedurende de observaties in vier cycli in kaart gebracht. Eén cyclus bestaat uit (maximaal) vijf kinderen die gedurende één minuut geobserveerd worden. De volgorde van de te observeren kinderen wordt voorafgaand aan de observatiecyclus bepaald. Het geslacht (jongen of meisje) en leeftijd (baby of peuter) van elk geselecteerd kind wordt genoteerd. Indien mogelijk worden evenveel jongens als meisjes geselecteerd. Over de vier cycli heen worden zoveel mogelijk verschillende kinderen geobserveerd. Na de selectie van de te observeren kinderen start de observatie. Het eerste kind op de lijst wordt gedurende één minuut aandachtig geobserveerd. Vervolgens wordt een

inschatting gemaakt van het geobserveerde niveau van welbevinden en betrokkenheid. Deze procedure wordt telkens herhaald.

Als een kind gaat slapen, verluierd wordt, start met eten, enzoverder wordt dit kind niet geobserveerd (het gaat uitsluitend om observatie van spelmomenten) maar wordt overgegaan naar het volgende te observeren kind. In groepen met minder dan vijf aanwezige kinderen (bv. in gezinsopvang, een cyclus bij de start van de dag, het merendeel van de kinderen slaapt,...) worden kinderen (in de vooraf bepaalde vaste volgorde) geobserveerd tot er 5 observaties uitgevoerd zijn (dit betekent dat sommige kinderen meermaals geobserveerd worden).

Alle observatoren zijn gedurende een dag getraind aan de hand van videofragmenten om welbevinden en betrokkenheid correct te kunnen inschatten. Ze legden na de training een test af en slechts indien ze in minstens 80% van de observaties minder dan één scorepunt afweken van de gouden standaard, konden ze met het instrument aan de slag. Alle observatoren slaagden in de test. De gouden standaard staat gelijk aan de optimale score. Dat is de score die door de trainers gegeven wordt aan de observaties die zij mee uitvoerden.

2.3.2 CLASS®: Emotionele en educatieve ondersteuning

2.3.2.1 Beschrijving

De CLASS observatie-instrumenten meten de kwaliteit van de interacties tussen kinderbegeleider(s) en kinderen. Ze worden in toenemende mate internationaal gebruikt, ook in Europese context⁴, hetgeen de vergelijking met andere landen mogelijk maakt. De instrumenten zijn stevig theoretisch gefundeerd en er is op basis van longitudinaal onderzoek evidentie dat hetgeen CLASS meet ook verbonden is met de ontwikkeling van kinderen⁵. De instrumenten zijn zowel in groepsopvang als in gezinsopvang bruikbaar en sluiten aan bij wat experts en ervaringsdeskundigen in Vlaanderen ook als belangrijk ervaren.

Er bestaan verschillende versies van CLASS, afhankelijk van de leeftijd van de kinderen. In het MeMoQ-onderzoek (wetenschappelijke nulmeting en wetenschappelijke éénmeting) worden 2 versies gebruikt:

1. CLASS Infant (bij kinderen jonger dan 18 maanden);
2. CLASS Toddler (bij kinderen ouder dan 18 maanden).

Volgens de CLASS Infant handleiding⁶ bestaat CLASS Infant uit 1 overkoepelend thema (Responsive caregiving), bestaande uit 4 dimensies die door een observator gescoord worden op een 7-puntenschaal. De score voor een dimensie is gebaseerd op de scores van verschillende indicatoren. Elk van de 4 dimensies bevat een aantal indicatoren die gescoord worden op een 5-puntenschaal (Laag – Laag/Matig – Matig – Matig/Hoog – Hoog). De omzetting van scores op indicatorniveau naar dimensieniveau verloopt via een daartoe voorziene en gestandaardiseerde omzettingstabel.

Dimensies	Scoring dimensies	Indicatoren	Scoring indicatoren
Relationeel klimaat	1 2 3 4 5 6 7	Relationeel gedrag Emotionele expressie Respect Gebrek negativiteit	L LM M MH H L LM M MH H L LM M MH H L LM M MH H
Sensitiviteit kinderbegeleider	1 2 3 4 5 6 7	Bewust zijn Responsief Kinderen comfortabel	L LM M MH H L LM M MH H L LM M MH H
Faciliteren van exploratie	1 2 3 4 5 6 7	Betrokkenheid Kindgerichtheid Uitbreiding van belevingen	L LM M MH H L LM M MH H L LM M MH H
Taalondersteuning	1 2 3 4 5 6 7	Taalgebruik Communicatie ondersteuning Communicatie uitbreiding	L LM M MH H L LM M MH H L LM M MH H

Tabel 1: Opbouw van de CLASS Infant

De data-analyse van de Nederlandse onderzoeken⁷ wijzen voor de CLASS Infant echter op twee thema's: emotionele ondersteuning (met de dimensies Relationeel klimaat en sensitiviteit van de kinderbegeleider) en educatieve ondersteuning (met de dimensies Faciliteren van exploratie en Taalondersteuning). Ook de data uit de wetenschappelijke nulmeting wijzen op deze twee thema's⁸. Volgens de CLASS Toddler manual bestaat CLASS Toddler uit 2 thema's⁹ (Emotionele en Educatieve ondersteuning) en 8 dimensies die op een 7-puntenschaal worden gescoord. Elk van de 8 dimensies is onderverdeeld in een aantal indicatoren die gescoord worden op een 5-puntenschaal (Laag – Laag/Matig – Matig – Matig/Hoog – Hoog).

Domeinen	Dimensies	Scoring dimensies	Indicatoren	Scoring indicatoren
Emotionele Ondersteuning	Positieve sfeer	1 2 3 4 5 6 7	Relaties Positieve affectie Respect	L LM M MH H L LM M MH H L LM M MH H
	Negatieve sfeer	1 2 3 4 5 6 7	Negatieve affectie Bestraffende controle Negativiteit leidster Negativiteit kind	L LM M MH H L LM M MH H L LM M MH H L LM M MH H
	Sensitiviteit kinderbegeleider	1 2 3 4 5 6 7	Bewust zijn van Responsiviteit Kind op gemak	L LM M MH H L LM M MH H L LM M MH H
	Aandacht kindperspectief	1 2 3 4 5 6 7	Kindfocus Flexibiliteit Steun voor autonomie	L LM M MH H L LM M MH H L LM M MH H
	Begeleiding van gedrag	1 2 3 4 5 6 7	Proactief Ondersteunen positief gedrag Wangedrag	L LM M MH H L LM M MH H L LM M MH H
Educatieve ondersteuning	Faciliteren van exploratie	1 2 3 4 5 6 7	Actief faciliteren Ontplooiën cognitieve vaardigheden Actieve betrokkenheid van kinderen	L LM M MH H L LM M MH H L LM M MH H
	Kwaliteit van feedback	1 2 3 4 5 6 7	Scaffolding Info verschaffen Aanmoediging en bevestiging	L LM M MH H L LM M MH H L LM M MH H
	Taal-ondersteuning	1 2 3 4 5 6 7	Taalgebruik ondersteunen Herhalen en uitbreiden Benoemen van handelingen Gevorderd taalgebruik	L LM M MH H L LM M MH H L LM M MH H L LM M MH H

2.3.2.2 Observatie en beoordeling van emotionele en educatieve ondersteuning

Doorgaans bestaat een CLASS observatie uit 4 observaties van telkens 15 minuten, aangevuld met 10 minuten voor het ordenen van de nota's en het toekennen van de scores. In overleg met de geaccrediteerde CLASS Trainster en experte in CLASS (Prof. dr. Pauline Slot) en met de opdrachtgever, voegden we in verticale groepen een vijfde CLASS observatiecyclus toe. Dat laat toe om peuters en baby's afzonderlijk te observeren (zie verder onder "Wijzigingen tegenover de wetenschappelijke nulmeting"). Dat levert volgende mogelijke observatieschema's op:

8:30	Kennismaking met alle aanwezigen en ondertekening Informed Consent
8:50	CLASS 1 Infant
9:20	Ziko 1 + Activiteit
9:35	CLASS 2 Infant
9:55	Ziko 2+ Activiteit
10:10	CLASS 3 Infant
10:30	Ziko 3 + Activiteit
10:45	CLASS 4 Infant
11:05	Ziko 4 + Activiteit
11:20	Omgeving
11:40	Afronding en feedbackgesprek

Tabel 3: Schema voormiddagobservatie in horizontale groep met een meerderheid baby's (< 18 maand)

8:30	Kennismaking met alle aanwezigen en ondertekening Informed Consent
8:50	CLASS 1 Toddler
9:20	Ziko 1 + Activiteit
9:35	CLASS 2 Toddler
9:55	Ziko 2+ Activiteit
10:10	CLASS 3 Toddler
10:30	Ziko 3 + Activiteit
10:45	CLASS 4 Toddler
11:05	Ziko 4 + Activiteit
11:20	Omgeving
11:40	Afronding en feedbackgesprek

Tabel 4: Schema voormiddagobservatie in horizontale groep met een meerderheid peuters (> 18 maand)

8:30	Kennismaking met alle aanwezigen en ondertekening Informed Consent
8:50	CLASS 1 Infant
9:10	Ziko 1 + Activiteit
9:25	CLASS 1 Toddler
9:45	Ziko 2 + Activiteit
10:00	CLASS 2 Infant
10:20	Ziko 3 + Activiteit
10:35	CLASS 2 Toddler
10:55	Ziko 4 + Activiteit
11:10	CLASS 3 Infant
11:30	Omgeving
11:45	Afronding en feedbackgesprek

Tabel 5: Schema voormiddagobservatie in verticale groep met een meerderheid baby's (< 18 maand)

8:30	Kennismaking met alle aanwezigen en ondertekening Informed Consent
8:50	CLASS 1 Toddler
9:10	Ziko 1 + Activiteit
9:25	CLASS 2 Toddler
9:45	Ziko 2 + Activiteit
10:00	CLASS 1 Infant
10:20	Ziko 3 + Activiteit
10:35	CLASS 3 Toddler
10:55	Ziko 4 + Activiteit
11:10	CLASS 2 Infant
11:30	Omgeving
11:45	Afronding en feedbackgesprek

Tabel 6: Schema voormiddagobservatie in verticale groep met een meerderheid peuters (> 18 maand)

Alle observatoren volgden voor zowel de CLASS Toddler als de CLASS Infant een meerdaagse training bij een geaccrediteerde CLASS Trainster, Prof. dr. Pauline Slot. Alle observatoren slaagden vervolgens voor de verplichte betrouwbaarheidstest om zelf met het instrument te kunnen observeren en rapporteren. Om geaccrediteerd te worden voor CLASS geldt volgende regel: minimaal 80% van de scores heeft niet meer dan 1 punt verschil ten aanzien van de 'gouden standaard'. Voor de observaties van start gingen, hebben ook alle observatoren per twee een aantal testobservaties in diverse opvanglocaties uitgevoerd om zich te verzekeren dat ze gelijke observaties ook gelijk scoorden. De testobservaties vonden plaats in elk van de vier type opvanglocaties die in de steekproef voorkomen. Na afloop van elke testobservatie werden de scores die waargenomen werden door de observatoren met elkaar vergeleken om na te gaan of de ingevoerde scores zich binnen het betrouwbaarheidsinterval bevonden. Dit was in alle testobservaties het geval. Na drie maanden observatie zijn de observatoren van beide teams ook een ganse dag samengekomen om ervaringen uit te wisselen en gezamenlijk enkele testvideo's te scoren, om zo te verzekeren dat er in de loop van de observatieperiode geen afwijkingen ontstonden.

2.3.3 Groepssocialisatie

Bij de Nederlandse kwaliteitsmeting is een nieuw domein aan CLASS (zowel baby als toddler) toegevoegd: **Groepssocialisatie**. Daar waar CLASS enkel oog heeft voor individuele interacties, wordt in dit domein ook gescoord in welke mate de volwassenen het groepsgevoel, de cohesie, de empathie van kinderen tegenover elkaar en de inclusie bevorderen. Na overleg met de geaccrediteerde CLASS Trainster en met de observatoren en na testing van dit domein werd duidelijk dat het haalbaar en wenselijk was om dit domein toe te voegen aan het wetenschappelijk MeMoQ instrumentarium, zonder afbreuk te doen aan de kwaliteit van observatie van de andere domeinen. De Nederlandse ervaring toont ook dat het een domein is dat goed discrimineert en dat correleert met respect voor diversiteit. In overleg met de opdrachtgever en de klankbordgroep is dan ook besloten dit domein toe te voegen.

Het domein Groepssocialisatie bestaat uit drie indicatoren en wordt identiek aan de CLASS methodiek geobserveerd:

1. De mate waarin de kinderbegeleiders regelmatig en consequent de positieve omgang tussen kinderen bevorderen (moeite doen om kinderen samen te laten spelen;

aandacht voor gevoelens en emoties bij contacten tussen kinderen; kinderen aanmoedigen elkaar te helpen; ...).

2. De mate waarin de kinderbegeleiders zich op gezamenlijkheid in de interacties met de kinderen richten (bijvoorbeeld door zelf mee te spelen en zo een onderdeel van de groep te worden; door de kinderen bij een activiteit zo te positioneren dat ze elkaar zien; kinderen te stimuleren naar elkaar te kijken en bewust te zijn van wat anderen doen; door de groep als groep aan te spreken; ...)
3. Groeps sensitiviteit: de mate waarin de kinderbegeleiders zich bewust zijn van de groep en zich op gezamenlijk spel of activiteiten richten (door de groep als dusdanig te benoemen, de groep te wijzen op een ervaring van een kind, ...)

2.3.4 MeMoQ Omgevingsschalen

2.3.4.1 Beschrijving

In voorbereiding van de wetenschappelijke nulmeting is een vergelijkende studie gemaakt naar instrumenten die internationaal gebruikt worden om de leef- en leeromgeving waarin kinderen vertoeven in kaart te brengen. Daaruit bleek dat deze omgeving internationaal vaak in kaart gebracht wordt met ITERS-R en ECERS-R. Die schalen zijn zeer omvattend, tijdsintensief en brengen niet alleen in kaart waaruit een stimulerende omgeving bestaat, maar meten ook noodzakelijke randvoorwaarden zoals de elementen om van een veilige en gezonde omgeving te kunnen spreken. Bovendien omvatten ze ook interactie-items, organisatorische kenmerken (bijv. de programmastructuur, de faciliteiten voor personeel,..) en aspecten van omgang met ouders. Verder blijkt dat wat als een stimulerende omgeving beschouwd wordt, sterk cultureel ingekleurd is (dit blijkt bijvoorbeeld uit de talloze varianten van ITERS en ECERS, aangepast aan de eigenheid van de context waar het gebruikt wordt)¹⁰. Bovendien zijn er aparte varianten, met andere kwaliteitsnormen, voor gezins- en groepsopvang. Tot slot meten ze niet de mate dat de diverse ervaringsgebieden aan bod komen in de kinderopvang.

Omwille van de bovenstaande redenen en beperkingen zijn voor de wetenschappelijke nulmeting eigen omgevingsschalen ontwikkeld, gebaseerd op bestaande Vlaamse en internationale instrumenten. De schalen zijn cultureel relevant voor de Vlaamse en Brusselse kinderopvang, toepasbaar in gezins- en groepsopvang en maken de beoordeling van de omgeving mogelijk in combinatie met het gebruik van de andere observatie-instrumenten. Deze omgevingsschaal werd dan ook in de wetenschappelijke éénmeting gehanteerd.

2.3.4.2 Observatie en beoordeling van de omgevingsschalen

In de wetenschappelijke éénmeting werd afgesproken om voor elke CLASS-observatie ook andere aspecten te noteren op het scoreformulier van de omgevingsschaal zoals het soort activiteit (eetmoment, vrij spel, geleide activiteit of een combinatie van deze activiteiten), het aantal kinderbegeleiders, het aantal kinderen en of het een activiteit was met de hele groep of een kleine groep. De leeftijd van het jongste en oudste aanwezige kind werd verzameld via de omgevingsschaal terwijl het type leefgroepindeling vooraf werd opgevraagd via de

telefonische contactname. Op die manier verzamelen we contextgegevens die in de latere analyses in verband kunnen worden gebracht met de CLASS-scores.

De MeMoQ-omgevingsschalen bestaan uit twee onderdelen: enerzijds de Beoordelingsschalen en anderzijds een Activiteitenlijst. De opbouw van de beoordelingsschalen is analoog aan CLASS (met dimensies en indicatoren) en werkt met een gelijkaardige scoringswijze (met een omzetting van indicatorscores op een vijfpuntenschaal naar dimensiescores op een zevenpuntenschaal). De inhoud is geïnspireerd op de ZiKo-checklist, de checklist 10 actiepunten, de Klasklimaatschaal, ITERS-R, NCKO-monitor, de ASOS-C en de I-T PQA (voor de Nederlandse context herwerkt als 'Zelfevaluatie, coaching en beoordeling, instrument ter bevordering van de kwaliteit in kinderdagverblijven'¹¹, en is aangevuld met jarenlange praktijkervaring door de onderzoekers en herwerkt op basis van de testfase die uitgevoerd werd in de wetenschappelijke nulmeting.

Dimensie	Scoring dimensies	Indicatoren	Scoring indicatoren
Ruimte: Indeling, opbouw en verscheidenheid	1 2 3 4 5 6 7	Benutting van de ruimte Organisatie van de ruimte Verscheidenheid aan aangeboden zones	L LM M MH H L LM M MH H L LM M MH H
Ruimte: Invulling	1 2 3 4 5 6 7	Presentatiewijze van het materiaal Rijkdom van het materiaal Afstemming materiaal op kinderen	L LM M MH H L LM M MH H L LM M MH H
Uitbreiding van het basismilieu	1 2 3 4 5 6 7	Aantal intentioneel aangeboden activiteiten en materialen Activiteiten en materialen op basis van waargenomen noden en interesses Activiteiten, materialen en organisatie is afgestemd op mogelijkheden van kinderen	L LM M MH H L LM M MH H L LM M MH H
Respect voor de eigenheid van gezinnen en de maatschappelijke diversiteit	1 2 3 4 5 6 7	Kinderen komen in aanraking met de maatschappelijke diversiteit Gezinnen zijn welkom in de opvang Kinderen en gezinnen zijn een onderdeel van de opvang	L LM M MH H L LM M MH H L LM M MH H
Een doeltreffende organisatie (van tijd en personeel) voor kinderen	1 2 3 4 5 6 7	Een dagstructuur die kind-initiatief kansen geeft Inzet van de begeleider(s) Dagindeling, afgestemd op kinderen	L LM M MH H L LM M MH H L LM M MH H

Tabel 7: Opbouw van de beoordelingsschaal

De Beoordelingsschalen bestaan uit vijf dimensies die worden gescoord op een zevenpuntenschaal. Elk van de vijf dimensies is onderverdeeld in drie indicatoren die telkens gescoord worden op een 5-puntenschaal (Laag – Laag/Matig – Matig – Matig/Hoog – Hoog). De Beoordelingsschalen worden steeds éénmaal per observatie ingevuld op het einde van de voormiddag, gebaseerd op de observatie van de voormiddag en een afrondend gesprek.

De variatie aan activiteiten is in kaart gebracht met de Activiteitenlijst. Gespreid over de observatievoormiddag zijn vier observatiecycli uitgevoerd van telkens vijf kinderen. Elk vooraf geselecteerd kind wordt één minuut geobserveerd, waarna een activiteitenrubriek toegekend wordt. Op die manier zijn per halve dag observatie, 20 activiteiten van maximaal 20 kinderen genoteerd. De activiteitenlijst bestaat uit de volgende activiteiten: (1) Motorische activiteiten, (2) Sensopathisch spel, manipuleren, (3) Observeren van visuele & auditieve prikkels, (4) Constructies, (5) Beeldende activiteiten, (6) Muzikale activiteiten, (7) Rollen- en fantasiespel, (8) Verbale en non-verbale interactie tussen kinderen, (9) Luisteren, (10) Verbale en non-verbale interactie tussen kinderen en volwassenen, (11) Met boeken/prenten bezig zijn, (12)

Patronen & (denk)spelen, (13) Dagelijkse, huiselijke activiteiten en routines, (14) Uitstappen en excursies, (15) Geen activiteit en (16) Andere. De activiteiten zijn geclusterd in zes rubrieken die een gemeenschappelijke stam hebben (bv. zowel motorische activiteiten als sensopathisch spel, manipuleren delen een fysieke component). Observatie van activiteiten in diverse activiteitenclusters is een indicatie voor de diversiteit aan ervaringen die kinderen opdoen.

2.3.5 De contextvragenlijst

2.3.5.1 Beschrijving

Wat hier omschreven wordt als context, verwijst in eerste instantie en voornamelijk naar de structurele kwaliteitskenmerken. Zij worden niet beschouwd als de kern van de pedagogische kwaliteit (dat zijn de betekenisvolle interacties), maar kunnen wel een belangrijke invloed uitoefenen op de proceskwaliteit. Context gaat hier om structurele kenmerken van zowel de leefgroep en de opvanglocatie (opvangvorm, IKT, of niet-IKT, grootte, geschiedenis, structuur) als van de leefgroep die geobserveerd wordt.

Bestaande en internationaal gebruikte lijsten (zoals ITERS en ECERS) zijn te weinig bruikbaar omdat de lokale contexten te verschillend zijn en het zijn precies die lokaliteiten die we in kaart willen brengen. Daarom werd bij de wetenschappelijke nulmeting besloten om in nauw overleg met de toenmalige stuurgroep een eigen vragenlijst op te stellen die ingevuld wordt door de verantwoordelijke in het geval van groepsopvang of door de onthaalouder in het geval van gezinsopvang. Voor de wetenschappelijke éénmeting wordt dezelfde, maar geactualiseerde contextvragenlijst gehanteerd.

De contextvragenlijst levert informatie over de context waarin een leefgroep werkt, die een invloed kan hebben op de pedagogische kwaliteit. Enerzijds bevragen we wel zo veel mogelijk wat we omschreven als “voorwaarden” voor pedagogische kwaliteit, anderzijds bevragen we contextfactoren die we niet als dusdanig als pedagogische kwaliteit beschouwen, maar waar we in het onderzoek wél van willen nagaan of en hoe ze pedagogische kwaliteit beïnvloeden.

De vragenlijst bestaat uit volgende delen:

- Achtergrond van de opvanglocatie (historiek, grootte)
- Werkt met IKT / niet IKT
- Opvangvorm
- Achtergrondkenmerken van de kinderen in de geobserveerde leefgroep
- Personeel in de geobserveerde leefgroep
- Pedagogische omkadering en initiatieven voor kwaliteitsverbetering
- Samenwerking met andere organisaties
- Communicatie met ouders
- Aantrekkelijke en moeilijke aspecten van de job van onthaalouder of verantwoordelijke

2.3.5.2 Gebruik

De vragenlijsten werden zowel digitaal als op papier voorzien. Wanneer papieren vragenlijsten nodig waren, werden deze voorafgaand aan de observatie bezorgd aan de verantwoordelijke van de opvanglocatie zodat er na afloop van de observatie kon worden ingegaan op eventuele vragen die de verantwoordelijke had in verband met de vragenlijst.

2.3.6 De oudervragenlijst

2.3.6.1 Beschrijving

Gezien ouders een cruciale plaats kregen – en nog steeds krijgen - in het Pedagogische Raamwerk, kregen ze ook een uitdrukkelijke plaats in de wetenschappelijke nulmeting en krijgen ze een uitdrukkelijke plaats in de wetenschappelijke éénmeting. Op die manier worden hun perspectief en hun ervaringen met de opvang in kaart gebracht.

Voor de bevraging van ouders is voortgebouwd op een vragenlijst voor ouders, ontwikkeld door CNRI Rome (Di Giandomenico, Musatti, & Picchio, 2008). Deze vragenlijst peilt naar de betekenisverlening en de beleving van de ouders. *Betekenisverlening* wordt hier gezien als een veel ruimer begrip dan tevredenheid. Tevredenheid is immers een weinig valide begrip, zo blijkt uit onderzoek. De betekenisverlening en de beleving van ouders laat toe om hun ervaringen in kaart te brengen met de ruime kwaliteitseisen voor maatschappelijke basislocaties: beschikbaarheid, betaalbaarheid, bereikbaarheid, begrijpbaarheid en bruikbaarheid¹². De vragenlijst die voor de wetenschappelijke nulmeting was geconstrueerd bleek goede discriminerende kwaliteiten te hebben en liet toe om verschillen in zoekproces en in appreciatie van de kinderopvang in kaart te brengen, zo bleek uit het doctoraatsonderzoek van Jeroen Janssen¹³.

De vragenlijst bestaat uit drie soorten vragen:

- vragen die peilen naar demografische gegevens van ouders en kinderen;
- vragen over zoekproces op een 5-puntenschaal;
- afzonderlijke vragen naar de perceptie van ouders over de kinderopvang vanuit het standpunt van de ouders en van het kind, waarbij ouders maximum 4 uitspraken kunnen aanduiden die ze het meest belangrijk vinden, waar ze het meest tevreden over zijn en die men het liefst veranderd ziet (verbeterpunten). Daarnaast zijn er afsluitende vragen naar een kwaliteitsbeoordeling en tevredenheid over de locatie en de leefgroep. Ook hier konden ouders maximum 4 uitspraken aanduiden.

2.3.6.2 Gebruik

De vragenlijst was zowel elektronisch als op papier beschikbaar in het Nederlands, het Frans en het Engels. Enkel ouders waarvan hun kind in de geobserveerde leefgroep verbleef, hebben een vragenlijst ontvangen.

2.4 Wijzigingen tegenover de wetenschappelijke nulmeting

Het wetenschappelijk instrumentarium van de wetenschappelijke éénmeting werd zo min als mogelijk aangepast ten opzichte van de wetenschappelijke nulmeting. Dit om de

vergelijkbaarheid met de wetenschappelijke nulmeting te vrijwaren. De wijzigingen – of beter gezegd actualisaties – die alsnog werden doorgevoerd, werden als strikt noodzakelijk geacht en werden aangebracht in overleg met de opdrachtgever en met de klankbordgroep.

2.4.1 Aangepaste werkwijze verticale groepen

Verticale leefgroepen met kinderen van 0 tot 2,5 jaar oud vormen een belangrijk aandeel in het totaal van de locaties groepsopvang. Een hypothese hierbij is dat in verticale groepen de ervaringen van kinderen van verschillende leeftijden erg verschillend kunnen zijn. De traditionele manier van observeren met welbevinden en betrokkenheid en CLASS voor emotionele en educatieve betrokkenheid, gaat uit van de gemiddelde ervaring van kinderen. Dat maakt het onmogelijk om verschillen in ervaringen tussen baby's en peuters in verticale groepen op te merken en te verwerken. Na overleg met Prof. dr. Pauline Slot, experte in CLASS, met de opdrachtgever en met de klankbordgroep is daarom een wijziging aan het MeMoQ.1 protocol doorgevoerd ten opzichte van het protocol gebruikt tijdens de wetenschappelijke nulmeting.

In verticale groepen met baby's en in horizontale groepen met peuters bleven we dezelfde werkwijze behouden als bij wetenschappelijke nulmeting. In verticale groepen deden we vijf observatiecycli van CLASS in plaats van vier. Wanneer er meer¹ baby's dan peuters waren, waren dat drie CLASS Infant en twee CLASS Toddler observaties. Waren er meer peuters dan baby's, werden dat twee CLASS Infant en drie CLASS Toddler observaties.

Voor de afname van de welbevinden en betrokkenheid observatie werd de leeftijd van de kinderen die geobserveerd werden, genoteerd. Op die manier kon achteraf ook een afzonderlijke analyse gemaakt worden van het welbevinden en de betrokkenheid van baby's enerzijds en van het welbevinden en de betrokkenheid van peuters anderzijds.

2.4.2 Toevoeging groepssocialisatie

De sterkte van het gebruik van CLASS als centraal observatie-instrument is dat het de betekenisvolle interacties observeert. Een beperking hiervan is dat het instrument een belangrijk aspect van de pedagogische kwaliteit van de kinderopvang niet in kaart brengt, namelijk de manier waarop met de leefgroep als groep wordt omgegaan. Het is immers een belangrijk aspect van de kinderopvang dat kinderen er tussen andere kinderen leven en dat ze leren rekening houden met elkaar. Dat is wat men de groepssocialisatie noemt¹⁴. Om die reden hebben de Nederlandse collega's van de Universiteit Utrecht een schaal uitgewerkt volgens de CLASS methodiek voor de Landelijke Kwaliteitsmeting die daar gebeurt. Daar waar in de wetenschappelijke nulmeting enkel oog was voor individuele interacties van proceskwaliteit, wordt door de toevoeging van het domein groepssocialisatie ook gescoord in welke mate de kinderbegeleiders het groepsgevoel, de cohesie, de empathie van kinderen tegenover elkaar en de inclusie bevorderen.

---

¹ Meerderheid verwijst naar de helft van de aanwezige kinderen, plus één.

2.4.3 Vereenvoudiging activiteitenlijst

De activiteitenlijst die in de wetenschappelijke nulmeting gehanteerd werd, bleek na afloop van de initiële wetenschappelijke nulmeting complex en veeleisend te zijn voor de observator, terwijl die complexiteit achteraf moeilijk verwerkbaar bleek in de analyses. We besloten daarom om de activiteitenlijst te vereenvoudigen, hetgeen ook toeliet om ze te koppelen aan de scans van Welbevinden en Betrokkenheid en op die manier tijd en ruimte vrij te maken om de extra CLASS observatie in te plannen bij verticale leefgroepen.

2.4.4 Actualisering context en oudervragenlijsten

In de contextvragenlijst voor verantwoordelijken en onthaalouders werden de vragen met betrekking tot de pedagogische ondersteuning van de kinderbegeleiders aangevuld met vragen uit de TALIS-vragenlijst van 2018. Uit de verwerking van de resultaten van de wetenschappelijke nulmeting bleken de data over pedagogische omkadering weinig valide resultaten op te leveren. Daarom is beslist die vragen te vervangen door vragen geïnspireerd op een vorige afname van de TALIS vragenlijst die door de OESO werd ontwikkeld¹⁵. Daarbij hebben we ook aandacht besteed aan de rol van de pedagogische coaches die nieuw zijn in het Vlaamse kinderopvanglandschap. Verder werd zowel in de oudervragenlijst en de contextvragenlijst de terminologie geactualiseerd en werd opnieuw nagegaan of alle vragen goed en ondubbelzinnig interpreteerbaar waren

3 DE STEEKPROEF

In MeMoQ.1 vertrekken we opnieuw vanuit een wetenschappelijk en maatschappelijk verantwoorde representatieve steekproef. Vanuit wetenschappelijk oogpunt betekent dat enerzijds de noodzaak om voldoende units per opvangtype te trekken opdat we in staat zijn over elk opvangtype een uitspraak te doen. In overleg met de opdrachtgever is de omvang van de steekproef in de wetenschappelijke éénmeting vastgelegd op 300 leefgroepen:

- 100 leefgroepen groepsopvang die inkomensgerelateerd werken (IKT of IKT Mix)
- 100 leefgroepen groepsopvang die niet inkomensgerelateerd werken (niet-IKT)
- 90 leefgroepen gezinsopvang met sociaal statuut (werken met IKT)
- 10 leefgroepen gezinsopvang zonder sociaal statuut (werken niet-IKT).

Anderzijds moet het trekken van een representatieve steekproef gebaseerd zijn op toeval, waardoor elke locatie evenveel kans heeft om getrokken te worden. Daarom werd een protocol van steekproeftrekking ontwikkeld.

3.1 Protocol van steekproeftrekking

3.1.1 Stap 1: Groeperen van de data

Vanuit Opgroeien werd een basisbestand aangeleverd met daarin alle door Opgroeien vergunde opvanglocaties in Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De gegevens uit het basisbestand werden door Opgroeien per opvangvorm ondergebracht in aparte

tabbladen op basis van de parameter 'Opvangtype op 14 maart 2023'. Zo waren we in staat van elk opvangtype 100 units 'at random' te trekken (zie stap 2). De opvangtypes werden opgedeeld in:

- Tabblad 1: Groepsopvang IKT/IKT Mix (N=1730)
- Tabblad 2: Groepsopvang niet-IKT (N=821)
- Tabblad 3: Gezinsopvang met sociaal statuut (vroegere aangesloten onthaalouders) (N=3189)
- Tabblad 4: Gezinsopvang zonder sociaal statuut (vroegere zelfstandige onthaalouders) (N=282)

3.1.2 Stap 2: Trekken van de steekproef

De steekproeftrekking bestaat uit een totaal van 300 opvanglocaties. De verhouding tussen de steekproeftrekking en het reëel aantal opvanglocaties per opvangtype is niet weergegeven in de steekproeftrekking, maar wordt in de analyse gewogen.

Aangezien we het trekken van de opvanglocaties per opvangtype aan het toeval wilden overlaten, werden alle opvanglocaties binnen een opvangtype gerandomiseerd. We zijn dus met andere woorden binnen elk opvangtype op zoek gegaan naar een willekeurige volgorde om de locaties te rangschikken. Zo'n willekeurige volgorde stelt ons in staat voor elk opvangtype de eerste 100 opvanglocaties te trekken. Door gebruik te maken van de ASELECT-functie in Excel kunnen we de opvanglocaties randomiseren. We gingen daarbij als volgt te werk:

- In elk tabblad werd een nieuwe kolom aangemaakt, waarbij we in de eerste cel de functie '=ASELECT()' ingeven. In de eerste cel verschijnt vervolgens een willekeurig cijfer tussen 0 en 1 (vb. 0,0057849).
- Dit cijfer/deze functie werd doorgetrokken zodat elke locatie een willekeurig cijfer toebedeeld kreeg. Om te vermijden dat de bekomen cijfers 'veranderen' bij een volgende bewerking (wat een eigenschap is van de ASELECT functie), moesten we de verkregen kolom met cijfers eerst nog kopiëren en ze er vervolgens overheen plakken via 'Plakken speciaal - waarden'. Zo konden we de toegekende waarden 'vast' zetten.
- Nu selecteerden we alle cellen in het tabblad en werden deze gesorteerd op de kolom 'Aselect', van klein naar groot (via 'Sorteren en filteren' – 'Aangepast sorteren'). Op deze manier werden de locaties gerangschikt op basis van het willekeurig getal dat ze, door middel van toeval, kregen toegewezen.
- De eerste honderd locaties (diegenen met de 100 laagste waarden) per opvangtype werden geselecteerd voor deelname voor tabblad 1 en 2, de eerste negentig voor tabblad 3 en de eerste tien voor tabblad 4.

3.1.3 Stap 3: Procedure van toewijzing aan observator

De 300 getrokken opvanglocaties werden vervolgens verdeeld onder de verschillende observatoren door ze per provincie te ordenen. De ordening gebeurde op het niveau van de provincie van de opvanglocatie, niet de locatie van de organisator. Vervolgens werden de units uit de provincies West-Vlaanderen en Oost-Vlaanderen toebedeeld aan de observatoren van de UGent, die van Vlaams-Brabant (incl. Brussel), Limburg en Antwerpen aan de observatoren van de KULeuven volgens de daartoe voorziene personeelssleutel. In totaal waren er 7 observatoren: 4 van de KULeuven en 3 van de UGent.

3.1.4 Stap 4: Procedure bij weigering

Deelname aan de wetenschappelijke éénmeting is gebaseerd op het principe van vrijwilligheid. Opvanglocaties waren dus vrij om te kiezen of ze al dan niet de wens hadden om deel te nemen aan het onderzoek. Bij weigering tot deelname, kozen de onderzoekers de volgende opvanglocatie uit de aselecte steekgroep/opvangtype uit zijn/haar 'zone', waarbij de variabele opvangtype gelijk staat aan het opvangtype dat weigerde deel te nemen. De reden van weigering werd genoteerd in het databestand van de steekproeftrekking.

3.1.5 Stap 5: Update van het databestand

Begin 2023 voorzag de Vlaamse Regering 33 miljoen euro om in het totaal 3.000 bestaand vergunde plaatsen kinderopvang van baby's en peuters om te schakelen naar inkomensgerelateerde plaatsen. Het gaat over plaatsen groepsopvang die op T1 ingeschaald waren en wensten over te schakelen naar de T2 subsidie. Opvanglocaties konden tot en met 31 maart 2023 een aanvraag indienen hiervoor. Het is mogelijk dat geselecteerde niet-IKT opvanglocaties in onze steekproef een aanvraag hebben ingediend en dat deze aanvraag gehonoreerd werd. Het was belangrijk dit op te volgen omdat het onze steekproefverdeling kon impacteren. Om deze wijzigingen en een eventuele impact op onze steekproefverdeling te monitoren, werd afgesproken om na fase 2 na te gaan of er zich wijzigingen hebben voorgedaan. Desgevallend zou de steekproef aan een update onderworpen worden. Dit bleek uiteindelijk niet nodig.

3.2 Protocol van contactname

Om de contactname van de geselecteerde opvanglocaties te stroomlijnen werd een protocol van contactname ontwikkeld.

3.2.1 Stap 1: Contactname per e-mail

De opvanglocaties uit de steekproef kregen, via het onderzoeksconsortium, een e-mail toegestuurd met de boodschap dat hun locatie werd geselecteerd om deel te nemen aan het onderzoek. Deze e-mail werd verstuurd door de observator die de locatie toegewezen kreeg om te observeren. Het bericht vermeldde dat de observator weldra contact zou opnemen om concrete afspraken te maken. De observator zette zichzelf in CC van deze e-mail en bewaarde deze e-mail in een map op de eigen e-mailaccount. De inhoud van de e-mail werd eveneens geprotocolleerd.

Bij het aanschrijven van de groepsopvang werd de organisator eveneens in CC van het e-mail bericht geplaatst. Wanneer het e-mailadres van de opvanglocatie niet gekend was, of wanneer het e-mailadres van de locatie een generiek e-mailadres (bijvoorbeeld dienst.opvanggezinnen@stad.be) was, werd eerst telefonisch contact genomen met de organisator om na te gaan of er een specifiek e-mailadres is en welk. Indien er geen e-mailadres was, werd de aankondiging naar de opvanglocatie verstuurd per brief.

Bij het aanschrijven van de gezinsopvang sociaal statuut werden de verantwoordelijke en de organisator in CC van het e-mailbericht geplaatst. Wanneer het e-mailadres van de onthaalouder niet gekend was, of wanneer het e-mailadres van de locatie een generiek e-mailadres was (wat nagenoeg altijd het geval is bij gezinsopvang met sociaal statuut zoals bijvoorbeeld dienst.onthaalgezinnen@stad.be), werd eerst telefonisch contact genomen met de organisator en/of de verantwoordelijke met de vraag om contactgegevens van de desbetreffende onthaalouder te bezorgen. Deze contactgegevens werden vervolgens toegevoegd in de Excellijst van de steekproeftrekking. Indien er geen e-mailadres gekend was, werd de aankondiging naar de geselecteerde opvanglocatie gezinsopvang verstuurd per brief.

3.2.2 Stap 2: Telefonische contactname

Ongeveer één week nadat de geselecteerde opvanglocatie de e-mailuitnodiging ontving, nam de toegewezen observator telefonisch contact op met de verantwoordelijke in geval van groepsopvang of met de onthaalouder in geval van gezinsopvang. Bij aanvang van het telefonisch contact vroeg de observator of hij/zij op een geschikt moment belde, dan wel wanneer het een geschikt moment zou zijn om contact op te nemen. Belangrijk is dat de opvanglocatie niet zelf moest terugbellen, maar dat werd afgesproken wanneer de observator kon terugbellen.

In het telefonisch gesprek gaf de observator een korte toelichting bij het opzet van het onderzoek en de inhoud van deelname. Daarin werd verwezen naar de aankondigingsmail die de week voordien werd verstuurd. De observatoren maakten gebruik van een geprotocolleerde structuur om het telefoongesprek te voeren. Tijdens dit telefoongesprek werd (althans voor wat de groepsopvang betreft), ook random een leefgroep uitgekozen waar geobserveerd zou worden.

De observatoren sloten het gesprek af door de deelnemer te bedanken voor hun medewerking en wezen erop dat zij binnenkort een e-mailpakket zouden ontvangen met alle praktische informatie, de linken naar de vragenlijst en een postpakket zouden ontvangen indien papieren vragenlijsten gewenst waren.

Wanneer de observatoren niet over de telefonische contactgegevens van de onthaalouder, aangesloten bij een dienst, beschikten, was er voor hen een extra telefonische contactname vereist (met de dienstverantwoordelijke). In dat gesprek vroeg de observator naar het telefoonnummer van de geselecteerde onthaalouder. In geen geval kon de dienstverantwoordelijke een andere onthaalouder dan de geselecteerde voordragen.

Indien een locatie niet wenste deel te nemen, registreerden de observatoren de reden die zij hiervoor opgaven via het voorziene drop-down menu in het databestand. Het drop-down menu bestond uit (i) stopzetting, (ii) fout in het databestand, (iii) medische redenen, (iv) wijziging opvangtype, (v) onbereikbaar, (vi) geen deelname onderzoek, (vii) weigering na contact dienstverantwoordelijke, (viii) uitsluitend anderstalige werking en (ix) andere. De weigering na contact dienstverantwoordelijke werd bij aanvang van de contactnames met opvanglocaties toegevoegd omdat we merkten dat sommigen dienstverantwoordelijken de deelname aan het onderzoek reeds weigerden alvorens we de opvanglocatie konden bereiken. In de steekproef werd deze locatie vervangen door 'de volgende (niet geselecteerde locatie) in rij'.

3.2.3 Stap 3: Opsturen e-mailpakket

Na de telefonische contactname werd er voor elke deelnemende locatie onmiddellijk een e-mail verstuurd met een informatiepakket. Deze e-mail bevatte:

- een samenvattend draaiboek met extra informatie over het onderzoek en de inhoud van de observaties, een overzicht van de gemaakte afspraken inclusief de deadline om de vragenlijsten in te vullen; een standaard e-mailbericht met link naar de online vragenlijsten voor de ouders (verstuurd door de verantwoordelijke of de onthaalouder), een korte kennismakingsfiche voor de kindbegeleiders of de onthaalouder, en een link naar de online vragenlijst voor de verantwoordelijke of de onthaalouder;
- de vragenlijsten en enveloppes voor ouders (indien papieren versies van de oudervragenlijst noodzakelijk waren);
- een papieren versie van de contextvragenlijst voor de verantwoordelijke of de onthaalouder (indien noodzakelijk).

3.2.4 Stap 4: Observatie

De observaties dienden in alle opvanglocaties op dezelfde manier te verlopen. Ook hiervoor werd dus een protocol ontwikkeld. Elke observator kwam om 08u30 aan bij de opvanglocatie. Dat liet toe kennis te maken met de verantwoordelijke en kinderbegeleiders(s) van de te observeren leefgroep. Ook de kinderen zelf konden op die manier wennen aan de aanwezigheid van de observator.

Vervolgens werd kort toegelicht wat er zou gebeuren zonder daarbij al te veel in detail te treden. De observator gaf aan dat hij/zij vooral komt observeren, wat betekent dat er niet in interactie gegaan werd met kinderen, noch met de volwassenen (dit komt soms wat vreemd over omdat je interactiepogingen vanuit onder meer kinderen op die manier afbreekt). Verder werd uitgelegd dat de observator regelmatig de smartphone (of horloge) zou raadplegen omwille van een vast observatieprotocol. De observator gaf ook aan dat hij/zij na afloop van de observatie graag even tijd wilde maken om wat feedback te geven. Vervolgens werd het informed consent formulier toegelicht en werd gevraagd dit te tekenen. Dit laatste is cruciaal omdat de deontologie van het wetenschappelijk onderzoek steeds vereist dat deelnemers aan het onderzoek een "informed consent" geven. Dat betekent dat ze volledig ingelicht moeten worden en steeds de mogelijkheid hebben om te weigeren of om zich terug te trekken uit het onderzoek, zonder dat dit consequenties mag hebben voor hen. Het wetenschappelijke

onderzoek is daarom geheel anders dan een inspectiebezoek, waar men onaangekondigd op bezoek kan gaan. In het MeMoQ onderzoek wordt altijd uitsluitend aangekondigd (op afspraak) en met toestemming geobserveerd.

Na afloop van de observatie voerde de observator een gesprek met de verantwoordelijke of onthaalouder. In dat gesprek:

1. koppelde de observator in algemene termen terug hoe de observatievoormiddag is verlopen;
2. vroeg de observator of de verantwoordelijke/onthaalouder erin geslaagd was om de vragenlijst in te vullen, dan wel of er nog onduidelijkheden waren;
3. wanneer er ook papieren vragenlijsten voor ouders werden opgestuurd, vroeg de observator aan de verantwoordelijke/onthaalouder om deze mee te nemen. Indien er voor ouders onvoldoende tijd was om de vragenlijsten in te vullen (wegens bijvoorbeeld een beperkte tijdspanne tussen het opsturen van het postpakket en de observatie) óf de verantwoordelijke verwachtte dat er nog oudervragenlijsten zouden binnenkomen, liet de observator een grote enveloppe met postzegel achter in de opvanglocatie. Zodoende kon de verantwoordelijke de overige vragenlijsten alsnog kosteloos bezorgen aan het onderzoeksconsortium.

3.3 Protocol 'ontoelaatbare situaties'

Omdat het mogelijk was dat er zich tijdens de observaties situaties zouden voordoen die als ontoelaatbaar ervaren werden, werd een kort protocol 'ontoelaatbare situaties' ontwikkeld. Het basisprincipe is dat observatoren nooit tussen komen, tenzij de integriteit van het kind in gevaar komt. Wanneer dat het geval zou zijn, zou de observatie onmiddellijk stopgezet worden en de onderzoekscyclus in de betreffende opvanglocatie per direct afgebroken. Ook de coördinator van het team waartoe de observator behoorde, zou onmiddellijk telefonisch geïnformeerd worden. In het terugkoppelingsgesprek met de verantwoordelijke/onthaalouder zou vervolgens door de observator geduid worden waarom de observatie is afgebroken. Dit protocol diende tijdens de onderzoeksfase nooit geactiveerd te worden.

3.4 Responsgraad

Er zijn in totaal in 304 leefgroepen observaties uitgevoerd, wat 4 meer is dan de beoogde steekproef. Dit is te verklaren omdat geselecteerde opvanglocaties soms tegelijkertijd door verschillende observatoren gecontacteerd werden. Alle opvanglocaties die toegezegd hebben, werden dan ook geobserveerd.

Voor domein 1: welbevinden en domein 2: betrokkenheid, zijn in totaal 1215 observatierondes uitgevoerd met telkens vier observatierondes in 303 leefgroepen en drie rondes in één leefgroep. Voor domein 3: emotionele ondersteuning en domein 4: educatieve ondersteuning is de CLASS Infant uitgevoerd in 235 leefgroepen met een totaal van 607 observatierondes. De CLASS Toddler werd uitgevoerd in 250 leefgroepen met een totaal van 780 observatierondes. Dezelfde cijfers gelden voor domein 5: groepssocialisatie. Voor domein 6: omgeving werden 304 scoreformulieren ingevuld. Voor het bepalen van de ervaringsgebieden

zijn in totaal 6028 activiteiten geregistreerd. Tot slot ontvingen we ook 275 ingevulde contextvragenlijsten en 1662 ingevulde vragenlijsten van ouders.

3.4.1 Observatie-instrumenten

De wetenschappelijke éénmeting heeft als doel om uitspraken te doen over de Vlaamse kinderopvang en deze uitspraken te toetsen met de eerder gedane uitspraken over diezelfde Vlaamse kinderopvang in de wetenschappelijke nulmeting. Het is daarom belangrijk om een steekproef te hebben die ons toelaat om de resultaten van de éénmeting in perspectief te brengen met de resultaten van de wetenschappelijke nulmeting. In onderstaande tabel geven we een overzicht van deze steekproef:

Type opvang	Aantal
Groepsopvang IKT & IKT Mix	100
Groepsopvang niet-IKT	100
Gezinsopvang Sociaal Statuut (IKT)	90
Gezinsopvang Geen Sociaal Statuut (niet-IKT)	10

Tabel 8: Overzicht steekproefselectie wetenschappelijk éénmeting

Om een volledig beeld weer te geven van de responsgraad is het belangrijk om een overzicht te geven van het totaal aantal contactnames, toezeggingen, weigeringen en onmogelijkheden. Weigeringen bestaan uit 'geen deelname aan het onderzoek' of 'weigering na contact met de dienstverantwoordelijke'. De 'weigering na contact met de dienstverantwoordelijke' verdient wat meer uitleg. In het databestand dat verkregen werd door Agentschap Opgroeien ontbraken soms contactgegevens van opvanglocaties waardoor de dienstverantwoordelijke gecontacteerd moest worden om de correcte contactgegevens te verkrijgen. Bij een aantal van deze contactnames weigerde de dienstverantwoordelijke om contactgegevens van de opvanglocatie door te geven of werd aangegeven dat er na overleg met de opvanglocatie beslist werd om niet deel te nemen aan het onderzoek.

Onmogelijkheden om deel te nemen bestaan dan weer uit 'Stopzetting van de opvanglocatie', 'Fout in het databestand', 'Medische redenen', 'Wijziging in het opvangtype', 'Onbereikbaarheid van de opvangverantwoordelijke' en 'Andere'.

	Groepsopvang IKT & Mix	Groepsopvang niet-IKT	Gezinsopvang Sociaal Statuut	Gezinsopvang Geen Sociaal Statuut	Totaal
# contactnames	156	203	233	24	616
# toezeggingen	100	101	93	10	304
# weigeringen	26	46	67	7	146
# onmogelijkheden	30	57	73	7	167

Tabel 9: Overzicht responsgraad per opvangtype wetenschappelijke éénmeting (absolute cijfers)

Om het percentage weigeringen te berekenen werd eerst en vooral het aantal contactnames verminderd met het aantal onmogelijkheden. Dat geeft #potentiële toezeggingen. Vervolgens werd het percentage weigeringen berekend ten opzichte van het aantal potentiële toezeggingen. Het percentage onmogelijkheden werd berekend ten aanzien van het aantal contactnames.

	Groepsopvang IKT & Mix	Groepsopvang niet-IKT	Gezinsopvang Sociaal Statuut	Gezinsopvang Geen Sociaal Statuut	Totaal
# contactnames	156	203	233	24	616
# onmogelijkheden	30	57	73	7	167
% onmogelijkheden	19,23%	28,08%	31,33%	29,17%	27,11%
# potentiële toezeggingen	126	146	160	17	449
# toezeggingen	100	100	93	10	304
# weigeringen	26	46	67	7	146
% weigeringen	20,63%	31,51%	41,88%	41,18%	32,52%
% weigeringen nulmeting	9,1%	16,7%	21,3%	42,9%	24,8%

Tabel 10: Overzicht responsgraad per opvangtype wetenschappelijke éénmeting (percentages)

De 167 'onmogelijkheden' werden dus niet meegenomen in de berekening van het percentage weigeringen, maar zijn wel een belangrijke verklaring voor de niet-deelnames van opvanglocaties.

	Groepsopvang IKT & Mix	Groepsopvang niet-IKT	Gezinsopvang Sociaal Statuut	Gezinsopvang Geen Sociaal Statuut	Totaal
Stopzetting	2	11	19	0	32
Fout in databestand	3	1	2	1	7
Medische redenen	3	5	18	1	27
Wijziging opvangtype	1	3	1	0	5
Onbereikbaar	17	35	31	5	88
Andere	4	2	2	0	8

Tabel 11: Overzicht type onmogelijkheden per opvangtype wetenschappelijke éénmeting

We zien dus een stijging van het percentage weigeringen in nagenoeg alle opvangtypes, met uitzondering van de gezinsopvang zonder sociaal statuut, waar het percentage weigeringen bij de wetenschappelijke nulmeting reeds hoog lag. Er is wel een grote stijging van het percentage weigeringen bij de groepsopvang niet-IKT en gezinsopvang sociaal statuut.

Desondanks is de participatiegraad van 67,48% niet slechter dan in andere internationale studies. Integendeel zelfs. Kontos¹⁶ rapporteerde in 1994 een weigering van 65% bij onthaalouders; Colwel et al.¹⁷ in 2013 een weigering van 50% bij groepsopvang; Doherty et al.¹⁸ rapporteerden in 2006 9% weigeringen bij aangesloten onthaalouders en 54% bij niet aangesloten onthaalouders. Helaas rapporteren de meeste onderzoekers geen percentages weigeringen. Cadima en collega's¹⁹ rapporteerden recent een weigering van 25% voor non-profit en 47% voor profit groepsopvang in Portugal. De Nederlandse LKK studies die eveneens de pedagogische kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang meten, melden percentages weigeringen tussen 48% en 88%, afhankelijk van het type opvanglocatie in de studie tussen 2017 en 2019, tussen 58% en 84% voor de studie tussen 2020 en 2022 en tussen 40% en 85% voor de studie 2022 – 2023.²⁰

3.4.2 Contextvragenlijst

In totaal werden er over de groeps- en de gezinsopvang heen 304 contextvragenlijsten uitgedeeld (hetzij digitaal, hetzij op papier). Daarvan werden 275 vragenlijsten ingevuld ontvangen.

	Gezinsopvang	Groepsopvang	Totaal
# uitgedeeld	103	201	304
# ontvangen	95	180	275
Responsgraad éénmeting	92,2%	89,6%	90,5%
Responsgraad nulmeting	98%	89,5%	93,8%

Tabel 12: Responsgraad contextvragenlijst ingedeeld naar gezinsopvang en groepsopvang

De responsgraad op de contextvragenlijst in de wetenschappelijke éénmeting is dus iets lager dan de responsgraad op de contextvragenlijst in de wetenschappelijke nulmeting. Daarenboven is er een significant verschil in de responsgraad van de vier opvangtypes die bevestigd werden. De gezinsopvang sociaal statuut (IKT) heeft daarbij de grootste responsgraad, gevolgd door de groepsopvang IKT en IKT-mix, groepsopvang niet-IKT, en tot slot de gezinsopvang zonder sociaal statuut (niet-IKT).

	Groepsopv IKT & Mix	Groepsopv niet-IKT	Gezinsopv Sociaal Statuut	Gezinsopv Geen Sociaal Statuut	Totaal
# uitgedeeld	100	101	93	10	304
# ontvangen	93	87	87	8	275
Responsgraad éénmeting	93%	86,1%	93,5%	80%	90,5%

Tabel 13: Responsgraad contextvragenlijst ingedeeld naar opvangtype wetenschappelijke éénmeting

3.4.3 Oudervragenlijst

We contacteerden de verantwoordelijken van de geselecteerde opvanglocaties en vroegen hen om de vragenlijsten aan de ouders van de kinderen in de leefgroep waarin geobserveerd werd, te bezorgen, zodat persoonlijke gegevens van de ouders niet aan de onderzoekers hoefden bezorgd te worden. De ouders kregen de vragenlijst ofwel op papier ofwel elektronisch, naargelang de verantwoordelijke van de locatie dit wenste. De vragenlijsten waren beschikbaar in het Nederlands, Frans en Engels.

We kregen in totaal 1662 vragenlijsten terug uit 252 leefgroepen:

- 556 oudervragenlijsten uit 88 opvanglocaties groepsopvang IKT. Dat betekent dat we van 88% van de geselecteerde opvanglocaties groepsopvang IKT oudervragenlijsten terugkregen. Gemiddeld kregen we voor de opvanglocaties waar ouders deelnamen 6,3 ingevulde oudervragenlijsten terug. Als we de leefgroepen waar we geen oudervragenlijsten van terugkregen toevoegen, kregen we in het totaal 5,56 oudervragenlijsten terug per leefgroep groepsopvang IKT.
- 726 oudervragenlijsten uit 78 opvanglocaties groepsopvang niet-IKT. Dat betekent dat we van 77% van de geselecteerde opvanglocaties groepsopvang niet-IKT oudervragenlijsten terugkregen. Gemiddeld kregen we voor de leefgroepen waar ouders deelnamen 9,3 ingevulde oudervragenlijsten terug. Als we de opvanglocaties waar we geen oudervragenlijsten van terugkregen toevoegen, kregen we in het totaal 7,2 oudervragenlijsten terug per leefgroep groepsopvang niet-IKT.

- 343 vragenlijsten uit 78 opvanglocaties gezinsopvang IKT. Dat betekent dat we van 84% van de geselecteerde opvanglocaties gezinsopvang IKT oudervragenlijsten terugkregen. Gemiddeld kregen we voor de leefgroepen waar ouders deelnamen 4,4 ingevulde oudervragenlijsten terug. Als we de opvanglocaties waar we geen oudervragenlijsten van terugkregen toevoegen, kregen we in het totaal 3,33 oudervragenlijsten terug per leefgroep gezinsopvang IKT.
- 37 vragenlijsten uit 8 opvanglocaties gezinsopvang niet-IKT. Dat betekent dat we van 80% van de geselecteerde opvanglocaties gezinsopvang IKT oudervragenlijsten terugkregen. Gemiddeld kregen we voor de leefgroepen waar ouders deelnamen 4,6 ingevulde oudervragenlijsten terug. Als we de opvanglocaties waar we geen oudervragenlijsten van terugkregen toevoegen, kregen we in het totaal 3,7 oudervragenlijsten terug per leefgroep gezinsopvang niet-IKT.

Globaal genomen kregen we van 83% van de geselecteerde leefgroepen oudervragenlijsten terug. Aan de hand van de contextvragenlijst - ingevuld door de verantwoordelijke van de opvanglocatie - weten we hoeveel verschillende baby's en peuters (niet schoolgaande kinderen) er aanwezig waren tijdens de week van de observatie. Gezien de methodiek die we hanteerden gaan we ervan uit dat de ouders van deze baby's en peuters een digitale of papieren vragenlijst hebben ontvangen. Op die manier kunnen we de responsgraad berekenen en die vergelijken met de responsgraad van de wetenschappelijke nulmeting:

		Groepsopvang	Gezinsopvang	Totaal
Aantal uitgedeeld	nulmeting	3377	1515	4892
	éénmeting	2327	502	2829
Aantal ontvangen	nulmeting	2016	1154	3170
	éénmeting	1282	380	1662
Responsgraad	nulmeting	59,7%	76,2%	64,8 %
	éénmeting	55,1%	75,7%	58,8 %

Tabel 14: Responsgraad oudervragenlijst wetenschappelijke nulmeting en wetenschappelijke éénmeting

De totale responsgraad in de wetenschappelijke éénmeting ligt iets lager dan de responsgraad in de wetenschappelijke nulmeting. Dit is in hoofdzaak te wijten aan de iets lagere responsgraad in de groepsopvang.

Gemiddeld antwoordden 6,6 ouders per leefgroep waar we oudervragenlijsten van terugkregen (SD = 4.91). Uit de analyse van deze respons kunnen we afleiden dat het niet vaak voorkomt dat erg grote aantallen ouders van één leefgroep antwoordden op de vragenlijst. Zo zien we dat in meer dan 50% van de leefgroepen tussen de 1 en 5 ouders antwoorden en in 30% van de leefgroepen tussen de 5 en 10 ouders. Van de meeste leefgroepen antwoordden tussen de 1 en de 7 ouders.

3.5 Representativiteit steekproef

Om de representativiteit van de steekproef te verzekeren werd niet alleen een onderverdeling gemaakt naar type opvanglocatie, maar is ook bij elke gecontacteerde opvanglocatie nagegaan of ze in handhaving zaten op het moment dat zij uitgenodigd werden voor deelname aan de wetenschappelijke éénmeting. Handhaving betekent dat Opgroeien de voorziening aanmaant om vastgestelde tekorten binnen een bepaalde termijn in orde te stellen. Om dit te berekenen werden de databank van de wetenschappelijke éénmeting en de databank van

Opgroeien gekruist op het niveau van locatie-identificatie. De kruising gebeurde door Opgroeien om anonimiteit te garanderen over de betrokken opvanglocaties.

Van de deelnemende opvanglocaties groepsopvang IKT en IKT-mix waren er 3 onderhevig aan handhaving. Van de deelnemende opvanglocaties groepsopvang niet-IKT waren er 11 onderhevig aan handhaving. Van de deelnemende opvanglocaties gezinsopvang sociaal statuut (IKT) waren er 0 onderhevig aan handhaving. Van de deelnemende opvanglocaties gezinsopvang geen sociaal statuut (niet-IKT) waren er 0 onderhevig aan handhaving.

Van de opvanglocaties groepsopvang IKT en IKT-mix die weigerden om deel te nemen (of in de onmogelijkheid waren om deel te nemen) waren er 3 onderhevig aan handhaving. Van de opvanglocaties groepsopvang niet-IKT die weigerden om deel te nemen (of in de onmogelijkheid waren om deel te nemen) waren er 7 onderhevig aan handhaving. Van de opvanglocaties gezinsopvang sociaal statuut (IKT) die weigerden om deel te nemen of in de onmogelijkheid waren om deel te nemen waren er 0 onderhevig aan handhaving. Van de opvanglocaties gezinsopvang geen sociaal statuut (niet-IKT) die weigerden om deel te nemen of in de onmogelijkheid waren om deel te nemen waren er 0 onderhevig aan handhaving.

Om de representativiteit na te gaan werd vervolgens een Pearson's chi-kwadraat toets uitgevoerd. Deze toont aan dat er geen significant verschil is met betrekking tot handhaving tussen deelnemende opvanglocaties en opvanglocaties die weigerden om deel te nemen of in de onmogelijkheid waren om deel te nemen. Het percentage deelnemende opvanglocaties met handhaving is 4,16% terwijl het percentage opvanglocaties die weigerden om deel te nemen of in de onmogelijkheid waren om deel te nemen met 3,19% zelfs lager is. Dit alles impliceert dat de resultaten van de wetenschappelijke éénmeting niet vertekend zijn doordat locaties in handhaving systematisch meer zouden hebben geweigerd.

Om de resultaten te extrapoleren naar Vlaanderen hebben we een weging toegepast op de domeinen welbevinden en betrokkenheid, emotionele en educatieve ondersteuning en omgeving.

3.6 Berekening en weging van de scores

3.6.1 Welbevinden en betrokkenheid

De analyses gebeuren niet op kindniveau, maar op het niveau van de leefgroep. Met andere woorden: het gaat steeds over gemiddelde scores van welbevinden en betrokkenheid zoals deze in de leefgroep zijn verzameld bij de wakkere kinderen. Deze score is berekend op basis van het gemiddelde (over de vier cycli heen) van de gemiddelde score per cyclus. Op die manier weegt elke cyclus evenveel door, ongeacht het aantal geobserveerde kinderen in elke cyclus. Het gaat dus over het gemiddeld welbevinden en de gemiddelde betrokkenheid doorheen een hele voormiddag op leefgroepniveau. Daarbij wordt ook de volgende weging toegepast volgens type opvang:

	Aantal locaties	Aantal locaties in steekproef	Proporties van locaties t.o.v. totaal aantal locaties	Proporties van locaties in steekproef	Weging
Groepsopvang IKT	1259	100	0,23	0,33	0,70
Groepsopvang niet-IKT	810	101	0,15	0,33	0,45
Gezinsopvang Sociaal Statuut	3121	93	0,57	0,31	1,87
Gezinsopvang geen Sociaal Statuut	259	10	0,05	0,03	1,45

Tabel 15: Weging Welbevinden en Betrokkenheid

3.6.2 Emotionele en Educatieve ondersteuning

Om de scores Emotionele en Educatieve ondersteuning te berekenen, werden eerst de gemiddelde scores van de indicatoren per dimensie berekend (waarbij de negatieve sfeer buiten beschouwing werd gelaten. Ook actieve betrokkenheid van kinderen werd niet meegenomen. Daarna werd het gemiddelde van de dimensies berekend per domein. Uiteindelijk werden deze scores dan nog eens geaggregeerd (=gemiddelde berekend) per opvanglocatie. Dit resulteert in een score op 5. Er is ook opnieuw een weging nodig naar type opvang. Gezien de verdeling van types opvang echter anders is binnen de CLASS infant en CLASS toddler, moeten deze gewichten apart berekend worden.

	Aantal locaties	Aantal locaties in steekproef	Proporties van locaties t.o.v. totaal aantal locaties	Proporties van locaties in steekproef	Weging
Groepsopvang IKT	1259	78	0,23	0,33	0,70
Groepsopvang niet-IKT	810	77	0,15	0,33	0,45
Gezinsopvang Sociaal Statuut	3121	72	0,57	0,31	1,87
Gezinsopvang geen Sociaal Statuut	259	8	0,05	0,03	1,40

Tabel 16: Weging Class Infant

	Aantal locaties	Aantal locaties in steekproef	Proporties van locaties t.o.v. totaal aantal locaties	Proporties van locaties in steekproef	Weging
Groepsopvang IKT	1259	69	0,23	0,28	0,84
Groepsopvang niet-IKT	810	85	0,15	0,34	0,44
Gezinsopvang Sociaal Statuut	3121	87	0,57	0,35	1,65
Gezinsopvang geen Sociaal Statuut	259	9	0,05	0,04	1,32

Tabel 17: Weging Class Toddler

3.6.3 Omgevingschaal

In de omgevingschaal wordt de volgende weging toegepast:

	Aantal locaties	Aantal locaties in steekproef	Proporties van locaties t.o.v. totaal aantal locaties	Proporties van locaties in steekproef	Weging
Groepsopvang IKT	1259	100	0,23	0,33	0,70
Groepsopvang niet-IKT	810	101	0,15	0,33	0,45
Gezinsopvang Sociaal Statuut	3121	93	0,57	0,31	1,87
Gezinsopvang geen Sociaal Statuut	259	10	0,05	0,03	1,45

Tabel 18: Weging Omgevingschaal

4 TIJDSLIJN

Het onderzoek werd gegund op 28 januari 2023, waarna met de voorbereidingen is gestart (aanpassingen aan het instrumentarium, werving, selectie en training van de observatoren, overleg tussen onderzoekers en opdrachtgevers).

De klankbordgroep kwam samen op 31 maart 2023 om advies te geven over de aanpassingen aan de instrumenten, de steekproeftrekking en procedure voor contactname met de locaties en over de tijdslijn en het protocol.

De locaties werden gecontacteerd vanaf 17 april en de observaties vonden plaats van april tot en met begin november 2023. Vanaf november 2023 startte de data-cleaning en data-analyse.

5 DATA-ANALYSE

Het is, net zoals in de wetenschappelijke éénmeting, niet aangewezen om analyses op het itemniveau van de observatieschalen en vragenlijsten uit te voeren. Daarom werden, ook hier, factoranalyses uitgevoerd om tot zogenaamde werkbare factoren te komen.

Voor de CLASS Infant en Toddler werd in de wetenschappelijke nulmeting gebruik gemaakt van een confirmatorische factoranalyse omdat CLASS vertrekt van een sterk theoretisch model met een duidelijke onderliggende interne structuur. Op basis van de analyses in de wetenschappelijke nulmeting werd gekozen voor een tweefactorenmodel: een factor emotionele ondersteuning en een factor educatieve ondersteuning.

In de wetenschappelijke éénmeting toetsen we, aan de hand van de data, of het tweefactorenmodel voor zowel de CLASS Infant als voor de CLASS Toddler nog steeds robuust is. De scores van de domeinen (Emotionele Ondersteuning en Educatieve Ondersteuning) werden geconstrueerd aan de hand van de scores op indicatorniveau. Er zijn geen indicatoren die geen variatie tonen en er zijn ook geen te hoge correlaties tussen de indicatoren.

Gebrek aan negativiteit heeft wel een heel lage correlatie met het totaal, wat (gezien ook de zeer lage variatie) betekent dat we die uit het tweefactorenmodel laten. Dat betekent dat we ook voor de CLASS Infant, net als voor de CLASS Toddler uitgaan van twee domeinen: Emotionele Ondersteuning en Educatieve Ondersteuning. Een confirmatorische factoranalyse bevestigt dat voor die twee domeinen de fitmaten goed zijn. De Cronbach's alfa voor beide schalen tonen een goede interne consistentie (.911 en .885). Ook de factorladingen zijn goed. Let wel: aangezien de domeinen voor Infant en Toddler geconstrueerd worden op basis van enigszins verschillende indicatoren, kunnen de domeinen niet met elkaar vergeleken worden.

Voor de omgevingschalen, de oudervragenlijsten en de contextvragenlijsten werd gebruik gemaakt van exploratieve factoranalyses en werd ook steeds de Cronbach's alfa berekend²¹.

De gedetailleerde factoranalyses kan je terugvinden in elk van de deelrapporten, alsook de beschrijving van de bivariate en multivariate analyses. Deze worden, om herhaling te vermijden, niet opnieuw opgenomen in dit methodologisch deelrapport.

5.1 Correlatiematrix

Onderstaande tabel geeft aan dat elk van de domeinen gecorreleerd is aan elk van de andere domeinen, maar tegelijk zijn de correlaties nooit dermate sterk dat ze als overlappende domeinen kunnen beschouwd worden. Het is tevens de bevestiging dat het nieuwe vijfde domein Groepssocialisatie effectief andere zaken meet dan wat reeds gemeten was.

	WB	BT	EMO I	EDU I	EMO T	EDU T	GS I	GS T	OMG B	OMG U
WB		0,75	0,45	0,40	0,57	0,59	0,49	0,46	0,30	0,47
BT	0,75		0,37	0,36	0,46	0,63	0,55	0,61	0,33	0,57
EMO I	0,45	0,37		0,78	0,51	0,45	0,51	0,32	0,31	0,27
EDU I	0,40	0,36	0,78		0,53	0,61	0,63	0,38	0,31	0,35
EMO T	0,57	0,46	0,51	0,53		0,75	0,46	0,54	0,39	0,56
EDU T	0,59	0,63	0,45	0,61	0,75		0,61	0,73	0,35	0,60
GS I	0,49	0,55	0,51	0,63	0,46	0,61		0,56	0,29	0,47
GS T	0,46	0,61	0,32	0,38	0,54	0,73	0,56		0,32	0,53
OMG b	0,30	0,33	0,31	0,31	0,39	0,35	0,29	0,32		0,49
OMG u	0,47	0,57	0,27	0,35	0,56	0,60	0,47	0,53	0,49	

Tabel 19: Correlaties tussen de domeinen

WB: Welbevinden

BT: Betrokkenheid

EMO I: Emotionele
Ondersteuning Infant

EMO T: Emotionele
Ondersteuning Toddler

EDU I: Educatieve
Ondersteuning Infant

EDU T: Educatieve
Ondersteuning Toddler

GS I: Groepssocialisatie Infant

GS T: Groepssocialisatie
Toddler

OMG B: Omgeving
basisaanbod

OMG U: Omgeving uitbreiding

---

1 Eadie, P., Page, J., Levickis, P., Elek, C., Murray, L., Wang, L., & Lloyd-Johnsen, C. (2022). Domains of quality in early childhood education and care: A scoping review of the extent and consistency of the literature. *Educational Review*. doi:10.1080/00131911.2022.2077704

2 Organisation for Economic Co-operation and Development. (2021). *Starting Strong VI. Supporting meaningful interactions in early childhood education and care*. Paris: OECD.

3 Slot, P., Lerikkanen, M.-K., & Leseman, P. (2016). The relations between structural quality and process quality in European early childhood education and care provisions: Secondary analyses of large scale studies in five countries. Utrecht: Utrecht University - CARE project.

4 Stuck, A.; Kammermeyer, G. & Roux, S. (2016): The reliability and structure of the Classroom Assessment Scoring System in German pre-schools, *European Early Childhood Education Research Journal*.

Von Suchodoletz, A.; Fäsche, A.; Gunzenhauser, C. & Hamre, B. (2014). A typical morning in preschool: Observation of teacher-child interactions in German preschools. *Early Childhood Research Quarterly*, 29. 500-519

Cadima, J., Aguiar, C., Guedes, C., Wyslowska, O., Salminen, J., Slot, P., Barrata, C & Lerikkanen, M.-K. (2022). Process Quality in Toddler Classrooms in Four European Countries. *Early Education and Development*, Online first. doi:doi.org/10.1080/10409289.2022.2139548

Barros, S.; Cadima, J.; Bryant, D.; Coekho, V.; Pinto, A.I.; Pessanha, M. & Peixoto, C. (2016). Infant child care in Portugal: Associations with structural characteristics. *Early Childhood Research Quarterly*, 37(4). 118-130.

Cadima, J., Barros, S., Bryant, D., Peixoto, C., Coekho, V., & Pessanha, M. (2023). Variations of quality of teacher-infant interactions across play and care routine activities. *Early Education and Development*, 34(2), 469-484.

Baron, F., Linberg, A., & Lehrl, S. (2023). Interaction quality in German early childcare settings: investigating the domains of CLASS Toddler and the associations with structural characteristics. *Early Child Development and Care*, 193(13-14), 1485-1502. doi:10.1080/03004430.2023.2256997

5 La Paro, K.M., Hamre, B.K., & Pianta, R.C. (2011). *Classroom Assessment Scoring System Toddler Manual*. Charlottesville, VA: Teachstone

6 Jamison, K. R., Cabell, S. Q., LoCasale-Crouch, J., Hamre, B. K., & Pianta, R. C. (2013). CLASS–Infant: An Observational Measure for Assessing Teacher–Infant Interactions in Center-Based Child Care. *Early Education and Development*, 25(4), 553–572. <https://doi.org/10.1080/10409289.2013.822239>

7 Romijn, B., Slot, P., IJsbrand, J., Muller, P., Breddeveld, M. & Leseman, P. (2024). *Kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang. De kinderopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang in beeld. Gecombineerde metingen 2017-2023*.

8 Vandenbroeck, M., Laevers, F., Hulpia, H., Daems, M., Declercq, B., Janssen, J., & Van Cleynenbreugel, C. (2016). *MeMoQ Deelrapport 14. Samenvatting van de nulmeting*. Brussel – Gent – Leuven: Kind en Gezin – UGent – KU Leuven.

9 Pauline Slot vindt een 3 domein structuur terug in de Nederlandse data: Slot, P.L (2014). *Early childhood Education and care in the Netherlands. Quality, Curriculum, and Relations with Child Development*.

10 Musatti, T. (2012). *Young children and their services: developing a European approach*. A Children in Europe Policy paper.

11 Harms, T., Cryer, D., & Clifford, R. (2003). *Infant/Toddler Environment Rating Scale – revised edition*. New York: Teachers College Press.

Harms, T., Cryer, D., & Clifford, R. (2015). *Beoordelingsschaal pedagogische kwaliteit. Leer- en leefomgeving voor baby's en dreumesen (Nederlandse vertaling van de Infant/Toddler Environment Rating Scale – revised edition)*. Amsterdam: SWP.

-
- Laevers, et al. (2009). ZiKo. Update checklist aanpakfactoren. Brussel: Kind & Gezin.
- Laevers, et. Al. (2014). Ervaringsgericht werken met kleuters in het basisonderwijs. Leuven: Cego Publishers.
- NCKO. (2009). De NCKO-kwaliteitsmonitor. Het instrument waarmee kinderdagverblijven zelf hun pedagogische kwaliteit in kaart kunnen brengen. Amsterdam: SWP.
- Nederlands Jeugdinstituut (2010). Zelfevaluatie, coaching en beoordeling. Instrument ter bevordering van kwaliteit in kinderdagverblijven (vertaling van Infant and Toddler Program Quality Assessment). Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- 12 Vandenbroeck, M., & Lazzari, A. (2014). Accessibility of Early Childhood Education and Care: A state of affairs. *European Early Childhood Education Research Journal*, 22(3), 327-335.
- 13 Janssen, J. (2021). Childcare as a public-private educational practice: A study of the relations between childcare and the family in the curriculum and in quality evaluation. Gent: Department of Social work and Social pedagogy, Ghent University
- 14 Pastori, G., & Pagani, V. (2017). Is validation always valid? Cross-cultural complexities of standard-based instruments migrating out of their context. *European Early Childhood Education Research Journal*, 25(5), 682–697. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2017.1356545>
- 15 The OECD Teaching and Learning International Survey: <https://www.oecd.org/education/talis/>
- 16 Kontos, S. 1994. "The Ecology of Family Day Care." *Early Childhood Research Quarterly* 9: 87–110.
- 17 Colwell, N., R. A. Gordon, K. Fujimoto, R. Kaestner, and S. Korenman. 2013. New evidence on the validity of the Arnett Caregiver Interaction Scale: Results from the Early Childhood Longitudinal Study-Birth Cohort. *Early Childhood Research Quarterly* 28: 218–233.
- 18 Doherty, G., B. Forer, D. S. Lero, H. Goelman, and A. LaGrange. 2006. "Predictors of Quality in Family Child Care." *Early Childhood Research Quarterly* 21: 296–312.
- 19 Cadima, J., Barros, S., Bryant, D., Peixoto, C., Coekho, V., & Pessanha, M. (2023). Variations of quality of teacher-infant interactions across play and care routine activities. *Early Education and Development*, 34(2), 469-484.
- 20 Romijn, B.; Slot, P., Jepma, IJ., Muller, P., Bredeveld, M. & Leseman, P. (2024). Kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang. Gecombineerde metingen 2017 – 2023. Universiteit Utrecht.
- 21 Hulpia, H., Declercq, B., Daems, M., Vandenbroeck, M., Van Cleynenbreugel, C., Janssen, J., & Laevers, F. (2016). MeMoQ Deelrapport 8. Methodologie van de nulmeting.